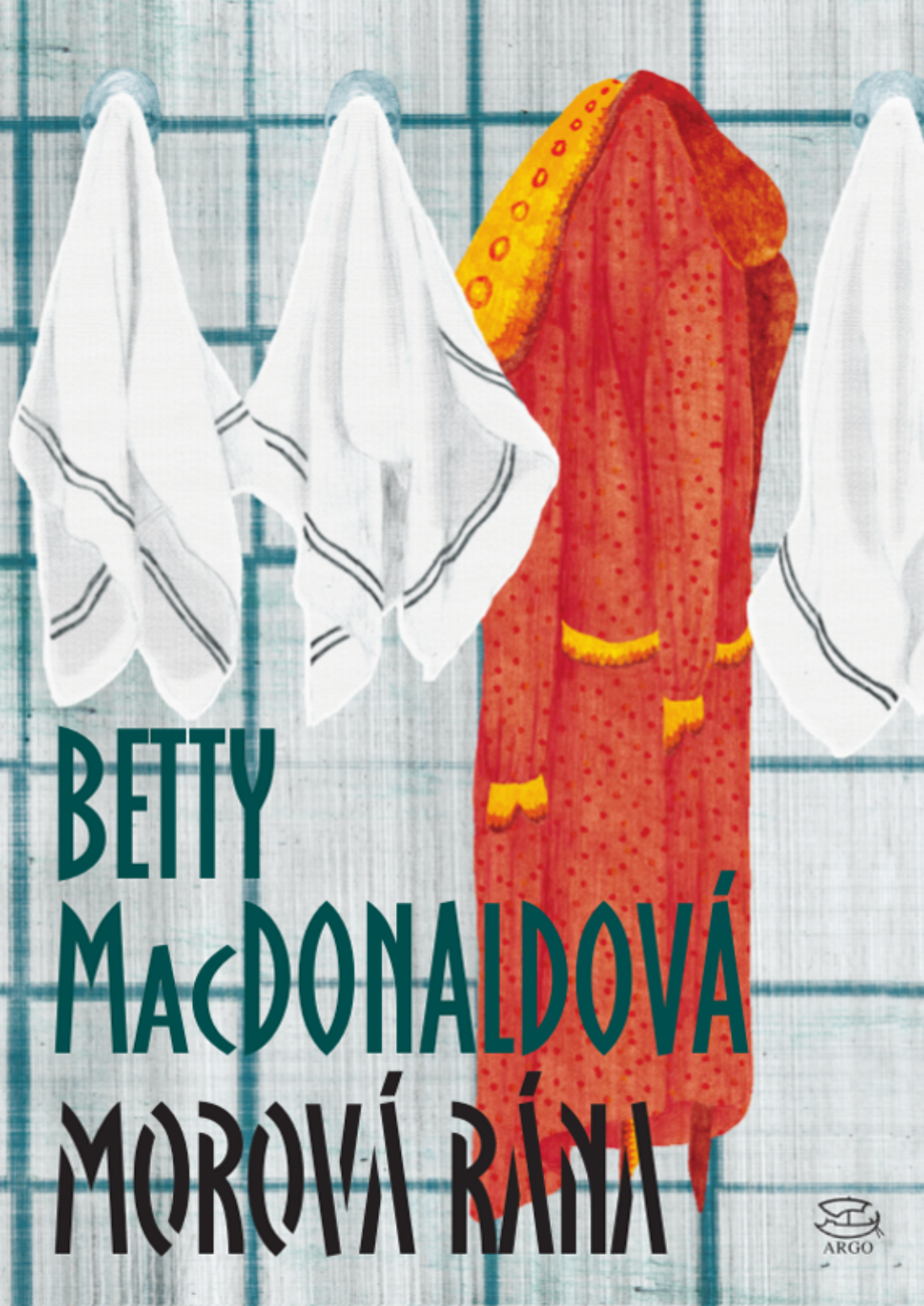
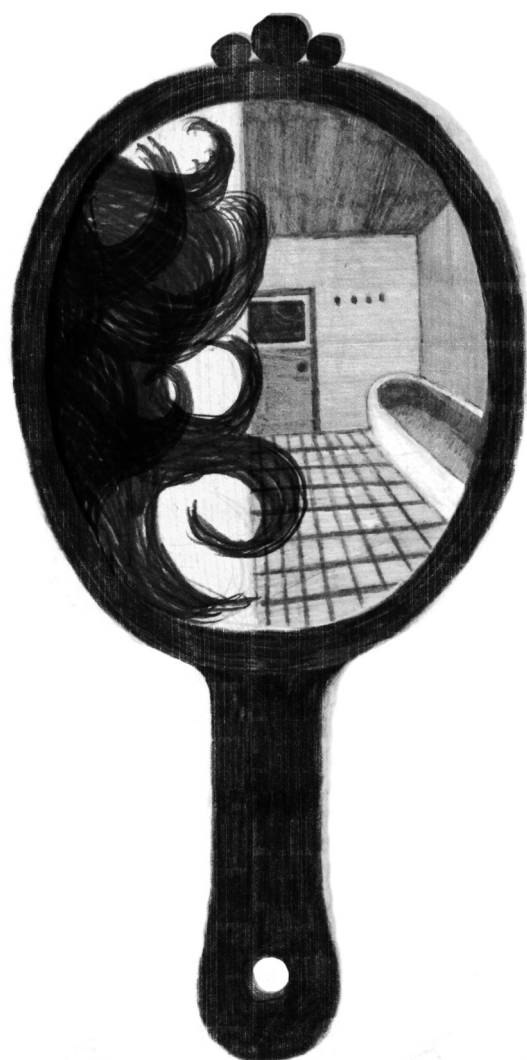

**BETTY
MACDONALDOVÁ
MOROVÁ RÁNA**

BETTY
MACDONALDOVÁ
MOROVÁ RÁNA

Přeložila Eva Marxová

© Argo, 2008, 2010, 2014
Copyright © Betty MacDonald, 1948
Translation © Eva Marxová, 1985
Cover art © Dora Dutková, 2008
Cover © Libor Batrla, 2008

ISBN 978-80-257-0007-5 (váz.)
ISBN 978-80-257-1132-3 (e-kniha)

*Dr. Robertu M. Stithovi, Dr. Clydovi R. Jensenovi
a Dr. Bernardu P. Müllenovi, bez jejichž laskavých srdcí
a nápomocných rukou bych pravděpodobně byla
jen dalším jménem na náhrobním kameni.*

1 / Kapitáne! Můj kapitáne!

*Kapitánem
všech těchto pěšáků smrti,
kteří přišli, aby ho odvedli,
byly
Souchotiny, protože ty ho sklátily
do hrobu.*

BUNYAN, ŽIVOT A SMRT PANA BADMANA

Onemocnět tuberkulózou vprostřed života je, jako když se vydáte do města vyřídit spoustu naléhavých záležitostí a přejede vás autobus. Když znovu nabydete vědomí, vůbec se nepamatujete, co důležitého jste šli vyřídit, a nepamatujete se ani, kam jste vůbec šli. Důležitá je jenom bolest v noze, polámaná záda, co bude k obědu a kdo leží na vedlejší posteli.

Někteří lidé jsou k přejetí autobusem vhodnější než jiní – záleží to na původu a tělesné zdatnosti. Například Doris, která pracovala se mnou ve státní službě. Její maminka měla malý tumorček, tatínek „špatné nohy“. Doris trpěla pořád nějakými „ženskými potížemi“ a celá rodina se kojila nadějí, že babička má rakovinu. Doris a všichni její bratři a sestry, tetičky a strýčkové, maminka a tatínek, babička a dědeček, prostě všichni vstoupili do života jako sotva tvaru nabyvší, droboulinkatá, předčasně narozená miminka, přenášená v peřinkách a krmená očními kapátký. Pokud se dožili prvního roku – a to se stalo dost často – byl jejich další život jediná neutuchající bolest, loupání, rýma a kašel. Když se Doris nebo jiný člen té velké rodiny zeptal jiného člena, jak mu je, nebyla to pouhá zdvořilost. Opravdu to chtěli vědět.

Dychtili po chorobě a připravovali se na ni jako na velké sportovní hry mnoho dní před prvním výskytem bacilů a bakterií. Doris řekla v pondělí ráno při snídani, že má pocit, že by mohla dostat rýmu. V mžiku byl celý dům *en garde* a příští týden byla Doris obklopena horkým čajem, whisky a citronem; svetrkem, který nosila pod halenkou; spoustou prášků, které užívala v kanceláři včetně nosních kapek, jež si vstříkovala vleže na psacím stole, s hlavou přemislou přes okraj; malou zástěnou kolem pracovního stolu, aby na ni netáhlo; soluxovou lampou zahřívající záda; hořčičnými koupelemi nohou a záplavou povzbuzování.

Při sobotě ji obvykle začalo „štípat v nose“, jak říkala, a do příštího týdne se propracovala k něčemu skutečně velkému. Pro Doris a její rodinu by tuberkulóza sice nebyla žádná velká ryba, ale určitý přínos by to zcela jistě byl. A tak samozřejmě tuberkulózu nedostala Doris, nýbrž já a rozdíl mezi našimi rodinami byl zcela očividný.

Za prvé motto naší rodiny znělo: Lidé jsou zdraví, a kdo není, je velká padavka. Za druhé nás bylo pět, ale ani jediné předčasně narozené nedochůdce. Vstoupili jsme do života jako velká, tlustá, donošená mimina, temperamentní a plná síly a všechna kromě jednoho zrzavá. Můj otec, důlní inženýr a velký stoupenec zdraví, strávil mnoho svého volného času péčí o náš tělesný prospěch. Sotva jsme se naučili chodit, donutil nás běhat v zimě ráno před snídaní kolem bloku, v létě podnikat kilometrové výpravy po horách s ním a s maminkou, chodit spát každý večer v osm, vypít denně deset sklenic vody a hrát si v každou denní dobu venku, velice proti naší vůli.

U mé sestry Mary a bratra Cleva (sestry Alison a Dede ještě nebyly na světě) se tento postup setkal s kýženým výsledkem, ale já jsem vyrůstala z dětských střevíčků, proměňujíc se ve stvoření hubené a olivově zelené a zůstávalo mi to, ať jsem běhala kolem bloku sebevíc, a zřejmě z toho důvodu jsem se stala mazánkem naší babičky.

Bábinka byla matka mého tatínka. Bydlela s námi a vytrvale narušovala jeho plánovitou výchovu ke zdraví. Bábinka byla

báječná babička. Neúnavně nám četla nahlas, šila šaty na panenky, vypravovala pohádky, chodila s námi na procházky a byla pesimistka oním druhem pesimismu, který každý obláček štěstí rámuje do černého. Pro bábinku nebyl pesimismus přechodným záchvatem deprese vyvolané nervy nebo špatným zdravím, byl to setrvalý čtyřiaadvacetihodinový stav, v němž se jí zalíbilo. Svoje chmurné předtuchy začala uplatňovat každé ráno, když tatínek vystrkoval Mary, Cleva a mne ze dveří na náš běh kolem bloku.

Bydleli jsme v Butte, ve státě Montana. Rána byla často protivně studená a my, děti nijak žhavé do ranního sportování, jsme vyletěly z ložnice a zasedly ke snídani doufajíce, že tatínek na ranní běh zapomněl. Ale nezapomněl. Nezapomněl nikdy. „A teď trochu prokrvíme ty bledé tvářičky,“ říkával srdečně, odtrhávaje prstíky sevřené kolem vidliček a lžiček, a nacpal nás do plášťů a přezůvek a vystrčil nás do čerstvého ranního vzduchu. Bábinka ve veliké zástěře stála mezi dveřmi a kvílela: „Darsie Barde, jak můžeš ty malý dětičky hnát do takový strašný zimy?“

Postávali jsme kolem schodů, vydechujíce do mrazivého vzduchu obláčky páry, a pozorovali jsme je a doufali, že se bábince podaří tatínka obměkčit, ale tatínek se jenom zasmál a pevně s konečnou platností zavřel dveře. A tak jsme vyrazili. Vlekli jsme nohy mrzutě za sebou a strkali jsme se navzájem dolů z chodníku do hlubokého sněhu, ale v půli bloku vybublal dětsky přirozený smysl pro závod a honili a předháněli jsme se až domů a dorazili jsme s báječně rozproušenou krví a v případě Mary a Cleva s růžovými tvářemi. Ten z nás, kdo byl první u zadního vchodu, zaslechl pokaždé bábinku: „Už jsou tu ty chudáčkové. Uvařím jim trochu horkýho kakau.“ (vždycky říkala kakau).

Uvařila nám horké kakau a ohromné porce šedivé, lepkavé, chuchvalcovité ovesné kaše, a pak si vzala ranní noviny a předčítala, co se kde přihodilo strašlivého. „Koukám, že ty Hunové uřežávají všem belgickejm ženskejm prsa,“ poznamenala přívětivě a upíjela kakau. Nebo: „Tady píšou o nebožátku neopatrným

dítěti, co si hrálo na kolejích, a přijel vlak a uříz mu obě nohy úplně až odshora. Chudátko beznohý.“ Nebo: „Tady píšou vo holčičce vodněkud z hor, co měla dítě ve třinácti. Jo, člověk není holt nikdy dost mladej na to, aby se začal učit, co pro něj má život ve forotě.“ Když vyčerpala veškeré smutné novinky a lidské tragédie, začala předčítat předpovědi špatného počasí na celém světě. Bouřky, smrště, vichřice, povodně, hurikány a příboje byly jejím velikým potěšením. Maminka prosívala tatínka, aby přestal odebírat ranní noviny, ale nám dětem se to moc líbilo.

Jako všechny děti jsme byli krvežíznivé příšerky a pochutnávali jsme si na bábinčiných zkazkách o brutalitě, smrti a násilí. Nejraději jsme měli bábinkou vymyšlený příběh o malém chlapeczkovi, který si strčil do nosu fazoli, a fazole vyrostla a rostla mu vzhůru skrze hlavu a z větviček jí visely kousíčky mozku. Nebo o holčičce, co spolkla pecku z broskve, a v bříšku se jí rozvětvil stromček a rostl a rostl a narostl jí až do krku a udusil ji k smrti. Naše nejoblíbenější knížky byly *Špinavý Petr* a povzbuzující brožurka, kterou v našem domě zapomněl nějaký dřívější nájemník a která líčila osudy několika lidí navzájem uvíznuvších v jeskyni v Yellowstonu. Nakonec se všichni navzájem snědli. Knížka popisovala podrobně zápach polévky vařené z Tomovy nohy a sladkou, vepřovou chuť Ernestova pečeného předloktí. Bábinka nám to musela předčítat tak často – a činila to velmi ráda –, že jsme svazeček málem prodřeli.

Bábinka považovala tatínkovu péči o naše zdraví za směšné maření času, protože podle jejího názoru bylo dětství jediný veliký hazard, a jestliže nás nepokousal chřestýš, neroztrhala divá zvěř, nezabili loupežníci či nesrazil blesk, dalo se předpokládat, že katar, souchotiny či lepra číhá hned za rohem. Bábinka říkala, že katar, souchotiny a lepra jsou běžné dětské choroby, a dostali jste je, když jste: moc dlouho sáňkovali, nestlali si postele, hádali se, nenakrmili kuřata, přátelili se s uličníky, nemyli si ruce, podváděli při hře Člověče nezlob se, odmlouvali, jedli moc vajec.

Nejdřív jsme se dozvěděli o kataru a souchotinách. Lepra následovala o něco později. Bábinčina diagnóza všeho vadného v oblasti krku byla „katar“ a to, co bylo níž, byly „oubytě“. Kataru jsme se nebáli. Byl to náš starý známý, pod jehož dotekem nám teklo z nosu, a často byl předzvěstí nějaké méně zájímavé dětské nemoci, jako jsou spalničky, spála nebo plané neštovice. Souchotiny, to bylo něco jiného. Jejich příčina i průběh byly poněkud nejasné, ale vypadaly velmi nebezpečně a zřejmě se daly lehko chytit. Jen se podívejte na chudáka Roberta Louise Stevensona, Chopina, Keatse, O'Henryho, Elizabethu Browninovou, Thoreaua a Paganiniho.

Znali jsme souchotiny, protože bábinka nám s velikým zalíbením předcítala nahlas a velice pohřebním hlasem o „kapitánovi všech těch pěšáků smrti, kteří přišli, aby ho s sebou odvedli – Souchotinách...“ Mary měla velikou rýmu, když nám bábinka poprvé četla tenhle výňatek z knihy *Život a smrt pana Badmana*, a pamatuji se, jak se na ni bábinka ohlížela a říkala „chudinka malá“. Byli jsme s Clevem tak přesvědčeni, že Mary dostane souchotiny, že jsme se poprali, kdo zdědí její brusle. Když nám bábinka četla *Malé ženičky*, vysvětlovala nám smutným hlasem, že „chudák malá Beth“ vlastně umřela na souchotiny. Četla nám všechny básně Roberta Louise Stevensona, ale morbidně prodlévala nad „Když jsem byl chorý a ležel na lůžku...“ a sdělila nám, že „chudák malej Robert Louis Stevenson měl odjakživa oubytě a nakonec na ně umřel“.

Mary, Cleve a já jsme se prodrali nebezpečnými úskalími osudu ke zralému věku osmi, šesti a pěti let, když do našich životů vstoupila lepra. Jednoho zimního odpoledne po obědě nám bábinka oznámila, že nás vezme na Charlie Chaplina. Protože jsme ještě nikdy předtím nebyli v biografu, zmítali jsme se v nadšeném očekávání a vůbec jsme nepozorovali, že bábinka spěšně cpala každého z nás do šatů toho druhého. Pro ni totiž byly šaty pouze příkrývkou těl – opakem hříšné nahatosti – a byla naprosto lhostejná k předním či zadním částem oděvů, stranám pravým a levým i k velikostem a rozměrům.

Sounáležitost dětí a šatů pro ni byla otázkou toho, co bylo nejbliže po ruce.

Tu zimu jsme všichni nosili tmavomodré kamaše, které se od kotníku až po koleno zapínaly na knoflíčky, malé, černé a lesklé jako lékořicové bonbony; tmavě modré námořnické kabátky s čínčilou; vlněné palčáky, pevně k sobě přivázané dlouhou pletenou šňůrou, která se měla provlékat jedním rukávem a kolem krku do druhého rukávu, ale častěji se vinula skrze jednu kamaši do rukávu kabátku někoho jiného a dolů do neproniknutelných hloubek podšívky; a lesklé, černé gumovky, které byly k nerozeznání a nešly obléknout ani svléknout, ale báječně vrzaly na tvrdém suchém sněhu.

Mary a já jsme se od Cleva lišily tmavě modrými bobřími kloboučky s širokým okrajem, jež nám bábinka narazila na hlavy, jakmile navlékla Maryiny palčáky na moje ruce a vyhnala nás z domu do štiplavého zimního vzduchu. V rozčilení jsme dovrzali po sněhu kolem celé půlky bloku, než jsme přišli na to, že Mary na sobě má Clevovy kamaše, které byly v rozkroku tak úzké, že musela chodit po špičkách, že Clevův kabát byl upnutý zadkem dopředu, takže Cleve rudl v tváři, dusil se, a ještě k tomu mu v chůzi bránily Maryiny kamaše, tak dlouhé, že je za sebou táhl po sněhu jako modré stíny večera. A že všechny naše gumovky jako by byly na stejnou nohu.

Zůstali jsme stát a dožadovali jsme se roztřídění a rozlišení, ale bábinka řekla, že nemá čas a vůbec, že v teplém biografu nám bude líp. Chytila mne za ruku a znovu vykročila, ale Mary a Cleve nenásledovali. Tvrdohlavě si sedli do sněhu a neohrabanýma, opalčákovánýma rukama začali pracně rozepínat černé knoflíčky kamaší. Nakonec se bábinka musela vrátit a pomoci jim se převléknout, a ačkoliv se jim šlo mnohem pohodlněji, zmeškali jsme víc než polovinu filmu s Charlie Chaplinem.

Bábinka řekla, že to nevádí, protože to hned poběží celé znova, v čemž se mýlila, a tak se stalo, že do našich životů vstoupila lepra. Protože když se začalo znovu promítat, běžel místo Charlie Chaplina dlouhý a smutný film o lepře. Už se valně nepamatuji,

o čem to bylo, ale vzpomínám si na něco o nějakém pánovi, zřejmě význačném vědci, který náhle vzhlédl velkýma zděšenýma očima od svého mikroskopu a rovnou do obecenstva a něco pravil. Slova se objevila na plátně v příštím záběru. Velkými černými písmeny tam stálo LEPRO! Bábinka nám to přečetla a utěšila nás: „Lepra je strašlivá nemoc. Nevyléčitelná. Pokaždé se na ni umře.“

V následujících scénách si vědec mnohokrát a pečlivě myl ruce. Jednou ráno si zase myl ruce a podíval se na zápěstí a měl tam velkou skvrnu jako padesátihalet. Utíkal k jinému vědci a ukazoval mu to. Oba hleděli na skvrnu skrze mikroskop, a byla to vskutku lepra. Zbytek filmu se věnoval bílým skvrnám, děsným bolákům, uhnívajícím pažím a nohám, krásné dívce, která dostala lepru, a muži, který skočil ze střechy domu.

Nevzpomínám si, jestli jsme zhlédli nebo nezhlédli Charlie Chaplina, ale dobře se pamatuji, že jsme se na zpáteční cestě zastavili pod pouliční lampou, vyhrnuli si rukávy a pátrali po hrůzných skvrnách a že po mnoho týdnů jsme si každé ráno prohlíželi ruce a nohy a hledali flíčky. Cleve propadl několikrát panice, než zjistil, že bílá skvrnka na jeho špinavé ruce byla jenom místečko, kam náhodou dopadla kapka vody, protože jsme sice byli zděšeni, ale ještě jsme nedosáhli takového zoufalství, abychom se začali mýt.

Na druhé straně jsme však vykalkulovali, že tatínek, důlní inženýr, je vlastně vědec, a úpěnlivě jsme ho prosili, aby si dobře myl ruce, a každé ráno jsme mu prohlíželi zápěstí. Nakonec chtěl vědět, co se to s námi, kruci, děje, a tak jsme mu vypravovali o filmu. Okamžitě nám zakázal chodit do biografu, a potom vyhledal *Encyklopedii Britannicu* a přečetl nám dlouhé a důkladné pojednání o lepře a o koloniích osídlených nemocnými leprou. Pozorně jsme naslouchali, protože tatínek předčítal moc hezky, a pak jsme porovnali tatínkovu informaci s bábinčinou a rozhodli jsme, že bábinka ví víc, protože už lepru přiřadila k běžným dětským chorobám – ke kataru a souchotinám, coby běžné dětské onemocnění. Povídala, že lepra je bezprostředním

a logickým důsledkem přátelství s uličníky a nedostatečného mytí.

Když nám dětem bylo jedenáct, devět, osm a dva, odstěhovali jsme se z Butte do Seattlu ve Washingtonu. Navzdory tatínkovu posilujícímu tělocviku a mamčině výtečné kuchyni jsme měli v té době už spalničky, příušnice, plané neštovice, zaruděnky, spálu, černý kašel a vytržené mandle. Po posledním hromadném onemocnění – byly to spalničky – prostudoval otec zdravotní historii rodokmene z obou stran. Všechno bylo výtečné. Předci mé matky byli Holanďané a všichni žili činně a čile do pětaosmdesáti až devadesáti let. Maminka nestonala nikdy. Tatínkovi předchůdci byli nepříčetně zdraví Skoti. V tatínkovu vyvrcholila síla jejich životního jádra. Byl vysoký, vzrostlý a plný síly a elánu navzdory bábinčině kuchyni. Tatínek usoudil, že potřebujeme jenom posílit, a nakoupil sadu gramofonových desek s tělovýchovnou instruktáží a museli jsme vstávat ráno v pět, vysprchovat se ve studené vodě a cvičit. Zapsal nás na tělocvik do YWKY a YMKY. Zapsal Mary a mne do baletu. Velkou halu v přízemí našeho domu přestavěl na tělocvičnu. Nesměli jsme solit. Nesměli jsme pít vodu při jídle. Každé sousto jsme museli stokrát žvýkat. Objednával nákladní auta jablek a donutil nás jíst topinky tvrdé jako cihly a syrovou zeleninu. Předčítal nám dlouhé a nudné články o přirozené potravě a dietách různých národů a končin.

Nějaký kmen proslavený dobrou kostrou a zdravými zuby zřejmě nepojídal nic jiného než uzené ryby, protože tatínek zakoupil padesát kilo uzených herinků a nařídil nám, abychom je pojídali, když přijdeme ze školy. Naštěstí dal instrukce mamince a odjel na služební cestu a maminka nám pomáhala naházet celých padesát kilo lopatou do kotle. Když se za měsíc nebo tak nějak vrátil, na herinky dávno zapomněl a objednal obrovský pytel velice tvrdých sucharů. Měli jsme je rovněž jíst po příchodu ze školy. Snědli jsme je všechny, protože nám bábinka poradila, že je máme namáčet do horkého kakaa nebo Taylorova čaje (horká voda s cukrem a mlékem). Tatínek koupil také padesát kilo burských oříšků – „přirozená potrava, obsahující vysoké

procento proteinu“, což nám nevadilo. Buráky jsme milovali a měli jsme jich plné kapsy od rána do večera. Mnoho týdnů nás maminka stopovala po stezičkách vysypaných slupkami bur-ských oříšků do školy i ze školy a po sousedství. Mohla nás takto stopovat i po domě, ale to ji zlobilo.

Ranní studenou sprchu nám ze začátku tatínek uložil jako věc cti a důvěry, a tak jsme samozřejmě podváděli. Oblékli jsme se, odešli jsme do koupelny a pustili jsme prudce studenou vodu. Když byla vana plná, naklonili jsme se a cákali jsme rukama a kvičeli jsme – jakože do toho skáče. Jeden celý požehnaný týden se našich malých nevinných tělíček nedotkla ani krůpěj studené vody, lépe řečeno vůbec žádné vody. Tatínek neříkal nic. Jenom na nás přemýšlivě hleděl, když jsme se každého jitra řadili k tělocviku, velice usměvaví, velice suší a zřejmě velice rozehřátí a rozčepýření z postele. Potom šel do města a nakoupil velké hnědé hrubé anglické ručníky a od toho dne osobně dohlížel na naše utření.

Museli jsme vlézt do vany a tatínek počítal do deseti a my jsme se pomalu ponořovali až po krk. Když jsme pak zbědovaní a třesoucí se vylézali, sedřel z našich malých tělíček anglickými osuškami skoro všechnu kůži. Ty osušky musely být z nějakého podřadného konopí, protože v nich tu a tam byly malé třístičky, vypichující z postižené oběti hlasité kvílení a ječení.

Bábinka vstávala každé ráno v pět s námi ne snad proto, že by to považovala za zdravé a prospěšné, nýbrž aby stála nahoře na chodbě a kvílela: „Darsie Barde, ty těm díťátkám zaručeně uženeš oubytě,“ když nás otec hnal z teplých postelí do ledové vody. Tatínek si vytyčil DOKONALÉ ZDRAVÍ za cíl, jehož dosáhne po dobrém nebo po zlém, a bábinka skoncovala s leprou, ježto byla trochu nepravděpodobná, a s katarem, ježto byl příliš obyčejný, a plně se soustředila na oubytě – vycídila je, proklepala a vztyčila nad našimi hlavami.

Po koupeli jsme si Mary a já navlékly reformky a námořnické šatečky a Cleve si natáhl krátké kalhoty a košili a otráveně jsme šli dolů. Naše ložnice byly ve třetím poschodí. Ve druhém se

k nám přidala sestra Dede, na studené koupele ještě malá, a maminka, která o ně vůbec nestála a byla ospalá. V ústřety se nám vzhůru po schodech linula hlasitá a mohutná melodie *Březnového pochodu*. Byla to gramofonová deska s tělocvičnými instrukcemi č. 1. „Pospěšte si,“ volal tatínek zezdola z chodby, kde čekal s bábinkou. S námahou jsme se jakžtakž sestavili a nosový hlas na desce začal: „Postavte se spatmo, ruce v bok. Hlava vzhůru, ramena dozadu! Vzpažit! Ráz dva...“ Hudba spustila „Tralala, trala, tralala...“ Byli jsme v tom.

Bábinka se chvíli dívala a potom se s povzdechem „Chudátka malý“ vydala do kuchyně uvařit buďto kaši, nebo lívanečky. Člověk si mohl hodit korunou, co bude horší. Kaše – vždycky ovesná – byla našedlá a lepkavá a lívanečky, veliké a zvenčí pěkně zlatavé, chutnaly, jako by je sestehoval volným stehem tlustou vlnou na pletení. Na tyto delikatesy jsme se mohli těšit, když jsme po tělocviku obíhali kolem domu.

Na sobotní ráno zařadil tatínek po koupeli namísto tělocviku tenis. Kráčeje rychlými a dlouhými kroky před svými nenadšenými dětmi vedl nás tichými ulicemi časného rána do nedalekého parku. Tenisové kurty byly v tuto bezbožnou hodinu vždycky volné. Tatínek nás učil hrát backhandem, získávat body a kam umístit míč. Také nás dobře mířeným úderem tenisové rakety do zadečků učil, že ve čtyřhře – byť s vlastním otcem – hrají vždycky oba partneři, místo aby se jeden z nich opíral o síť a s pusou dokořán otevřenou snil o teplé posteli, kterou právě opustil. Tatínek nám také velmi přísně vysvětlil, že není sportovní mlátit se raketou po hlavě po každém setu. Naučil nás, že naopak máme po hře přeskočit síť a podat si ruce. Často jsme podané ruce vyprovodili vyplazeným jazykem či pohyby naznačujícími zvracení – tatínek měl smysl pro humor a ignoroval to.

O dvě léta později jsme se Mary a já účastnily tenisového šampionátu pořádaného dívčí školou svatého Mikuláše. Hrály jsme nevalně, ale naše vytríbená sportovní morálka a skákání přes síť vyvolalo senzaci. Cleve hraje tenis dodnes a dobře, ale nevím, zda si zachoval své staré způsoby.